

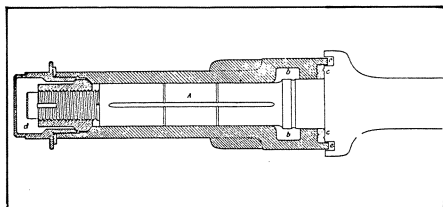
Wat men zoal moet weten over de rijtuig-as

door Mar Stolk

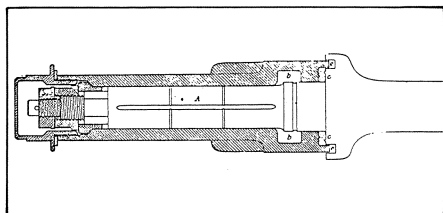
Vele rijtuigen passeren elk jaar weer onze werkplaats. Bij een groot aantal van deze rijtuigen is veel aan te merken op het onderhoud van de assen. Vandaar hierover ons volgende artikel. Het is niet de bedoeling de lezer op te zadelen met zware literatuur. Maar eenvoudige tips kunnen nuttig zijn bij de aankoop en het gebruik van een rijtuig.

Historie

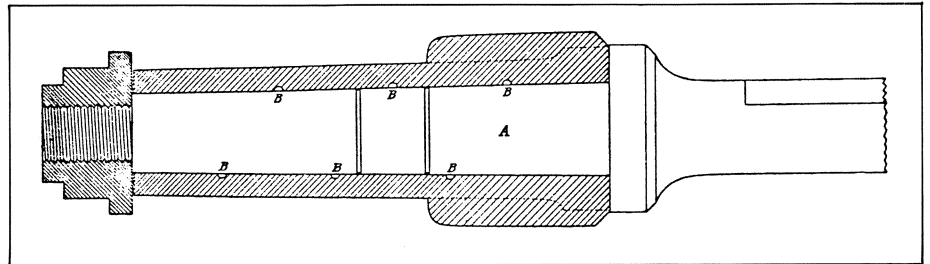
In grote lijnen gezien waren er de houten as, vet-as half-patent-as, patent-as en kogellager-as. Andere assen laten we buiten beschouwing. De eerste smeedijzeren as was de vet-as, uiteraard gesmeerd met vet. Deze as treft men aan onder b.v. boerenwagens. Maar ook onder luxueuze rijtuigen. Hij is herkenbaar aan de vierkante moer aan de aspunt. Niet erg gewild want hij moet zeer vaak gesmeerd worden en er is behoorlijk veel ruimte op de asarm en bus. Vaak worden luxueuze rijtuigen met vet-assen verbust. Dit houdt in dat de vet-as, met bus in het wiel, wordt vervangen door een patent-as. Het bevordert de verkoopbaarheid. Belangrijk te weten is het volgende: De schroefdraad van de vierkante moer is naar voren vastdraaiend. Zo niet dan staat de as verkeerd om. Dit betekent dat tijdens het rijden de wielen eraf kunnen lopen. Een zeer gevaarlijke situatie. U zult er verstand van staan hoe vaak een verkeerd om gemonteerde as onze werkplaats passeert. Oude mensen beweren soms dat een vet-as lichter zou lopen dan een patent-as.

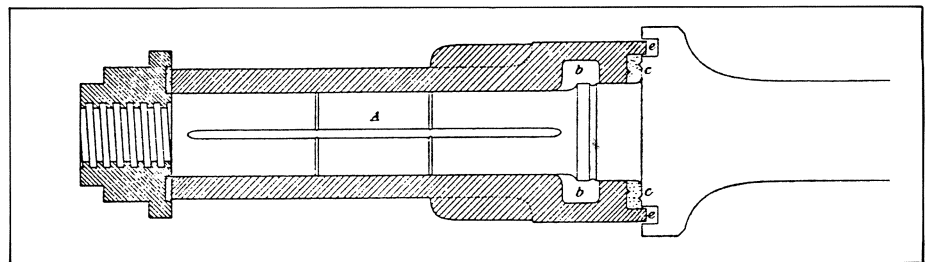
Eenvoudige patent-as.

Collinge-patent-as.

Vet-as

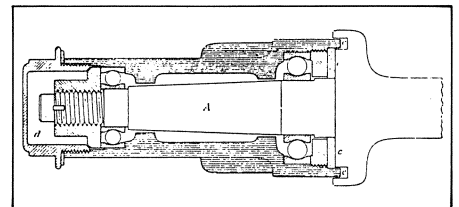
Half-olie- of half-patent-as.

Collinge-patent-as

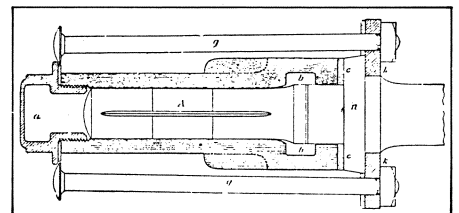
De half-patent- of half-olie-as is een veredelde vet-as. Deze kent vele variaties en is olie-gesmeerd. Dit type komt veel voor onder Oostenrijkse rijtuigen en is evenals de vet-as naar voren vastlopend. Belangrijker is de patent-as, vanaf 1792 ontwikkeld en in 1811 gepatenteerd door John Collinge te Londen. Een Collinge-patent-as draagt het merk Collinge. Zo niet, dan is het een patent-as die gesmeed is in een andere fabriek. Er zijn vele variaties. Regelmatig zien we weer een andere variant. De complete as bestaat uit de asarm met sluitring, binnenste en buitenste moer, splitpen en stofdop of klot. De asbus zit in het wiel. De asarm en bus horen te allen tijde bij elkaar. Verwissel geen wielen onderling en verzeker u bij de aankoop van een rijtuig of alle wielen bijbehorend zijn. Controleer uiterlijke kenmerken van de wielen. Wanneer een wiel afwijkt, controleer dan of de bus in het wiel wel bij de asarm hoort. Raadpleeg bij twijfel een deskundige. Ook sluitring en moeren horen bij hun eigen asarm. Ieder onderdeel draagt hetzelfde merkteken. Dit kan een nummer of een letter zijn. Wanneer men onderling verwisselt, kan een warm- of vastloper het gevolg zijn. Een eenmaal ingevreten as kan blijvend problemen veroorzaken. Een in goede staat verkerende patent-as behoort met olie gesmeerd te worden, 1 à 2 x per jaar. Een versleten as kan men laten vervangen door een goede. Dit noemt men verbussen. Werk voor de vakman. Verder nooit assen omdraaien. Dit geeft problemen met het toespoor. Verkeerd sporen rijdt onplezierig, zowel voor koetsier als paard. Veel rijtuigen zijn foutief gemonteerd. Raadpleeg bij twijfel een deskundige.

Kogellager-assen

De ontwikkeling van de kogellager-as begon eind 19e eeuw. Deze werd af en toe toegepast bij rijtuigen. Wat de wagenmaker niet kende, gebruikte hij niet. Ook hier waren er vele verschillende uitvoeringen. De kogellager-as heeft weinig onderhoud nodig. Nu nog worden de versleten patent-assen van b.v. een jaar plezier voorzien van kogellagers. Bij gebruik van SKF-kogellager-assen, begin deze eeuw, werd door paardenverzekeraars korting op de premie gegeven. Dit omdat de paarden veel minder zwaar hoefden te trekken. Toch altijd mooi meegenomen. De volgende keer meer over hoe men een patent-as behoort te smeren want, zoals men vroeger zei, „wie goed smeert, rijdt goed”.

Kogellageras.

Een wat afwijkende vorm van de niet besproken coach (postkoets)-as.